

Høst 2016 - JUS4211 - sensorveiledning

Sensorveiledning JUS4211 Prosess og strafferett høst 2016

Veiledning seks timers sivilprosesspraktikum v/Anne Robberstad

Kunnskapskravene i sivilprosess:

Studenten skal ha god forståelse av:

- Metodespørsmål i sivilprosessen, herunder bruk av rettspraksis og internasjonale rettskilder
- Forholdet mellom alminnelige sivilprosessuelle mål og prinsipper, og enkeltregler i lovgivningen
- Sivilprosessen som partsprosess, med særlig vekt på reglene om kontradiksjon og partenes disposisjon
- Domstolenes organisering og sammensetning, med vekt på prinsippet om domstolenes uavhengighet og regler om inhabilitet
- Muntlighet, umiddelbarhet og offentlighet
- Hvilke saker som kan bringes inn for domstolene og vilkårene for å gjøre det
- Reglene om forberedelse og gjennomføring av allmennprosessen og småkravprosessen, hvilket grunnlag retten kan bygge avgjørelsene på, og reglene om avgjørelsene og deres virkning
- Reglene om komplekse saker (behandling av flere krav eller parter, samt partshjelp)
- Overprøving av rettsavgjørelser

Studenten skal ha kjennskap til reglene om:

- Alternativ tvisteløsning og gruppesøksmål
- Frister, forkynning og retting av feil
- Midlertidig sikring
- Sakskostnader og fri rettshjelp

Studentene kan velge mellom følgende lærebøker: Jo Hov, *Innføring i prosess 1 og 2*, Oslo 2010, Anne Robberstad, *Sivilprosess*, 3. utgave, Oslo 2015, og Inge Lorange Backer, *Norsk sivilprosess*, Oslo 2015. I tillegg kommer utdrag fra Aall eller Møses bøker om menneskerettigheter.

Generelt om oppgaven

Oppgaven omfatter et bredt spekter av spørsmål i sivilprosessen og tester kandidatenes evne til å ta seg frem i lovsamlingen og tvisteloven. Det er mange spørsmål, men de fleste er ikke særlig vanskelige. Utfordringen består i å holde styr på et stort antall spørsmål og anførsler. Det gjør det lettere at mange av oppgavens temaer er gjennomgått på kursene i sivilprosess, så det vil være velkjent stoff. Kursoppgavene ligger tilgjengelig for alle på nettsidene.

Hvilken rekkefølge spørsmålene behandles i, har som regel ingen betydning. For å lette sensurarbeidet er hovedspørsmålene nedenfor nummerert fortløpende. Kandidatene kan selvstøtt velge en annen rekkefølge, det er mange måter å strukturere besvarelsen på.

De enkelte spørsmålene

Oppgavens del I: Avvisning og behandlingsform

Bestillingen lyder: Drøft om saken kan behandles av Lillevik tingrett og om behandling i så fall skal skje etter de alminnelige reglene. – Det fremgår at Marte Kirkerud påstod saken avvist av flere grunner og ellers at den måtte undergis en enklere behandling i tingretten.

1. Plikt til å forsøke minnelig løsning av saken?

Marte Kirkerud hevder at før stevning kunne sendes inn, var Ås forpliktet til først å forsøke å få til en minnelig løsning av saken.

At det gjøres forsøk på å få til minnelig ordning, tvl § 5-4, er et ønske fra lovgivers side, men ingen prosessforutsetning. Unnløstelse kan få betydning for saksomkostningene, men er ingen avvisningsgrunn. (Hov s 164-165, Robberstad s 115, Backer s 142.)

Det fremgår ikke om skriftlig varsel om søksmål er sendt, § 5-2, men heller ikke dette er noen prosessforutsetning.

2. Forhandlinger i forliksrådet?

Marte Kirkerud hevder at saken måtte kunne løses gjennom forhandlinger i forliksrådet.

Spørsmålet er om denne saken *kan* og eventuelt *skal* behandles i forliksrådet før den bringes inn for tingretten, jfr tvl § 6-2.

Oppgaven opplyser om arbeidsmiljøloven (62/2005) § 15-14. Det må forventes at kandidatene slår opp i denne loven. Det er da ønskelig at de finner frem til en av de særlige prosessreglene i samme lov, § 17-1 (3), som innebærer at meglings i forliksrådet ikke skal finne sted for denne type krav. Bestemmelsen står i et eget kapittel i arbeidsmiljøloven om tvister om arbeidsforhold. Oppgaven består her i å finne frem i ukjent lovtekst, i arbeidsmiljøloven. (Hov s 198 ikke, Robberstad s 120 ikke men se petit (pensum) s 6 om § 17-1 og s 208, Backer 145 nevner uttrykkelig 17-1 (3).)

Tilfellet faller altså inn under tvl § 6-2 (1) f, lovbestemte tilfelle, og det er ikke adgang til å behandle saken i forliksrådet. Det er henvist til blant annet dette unntaket i note 12 til § 6-2 i lovsamlingen, som det må forventes at kandidatene finner frem til. I Prosessnøkkelen (2014) står det på s 162 under stikkordet Mekling.

Noen kandidater drøfter spørsmålet bare ut fra tvl § 6-2 annet ledd. Det vil si at de (feilaktig) forutsetter at det er mulig å behandle den i forliksrådet, og drøfter om det er påkrevd. Avskjedens gyldighet må anses som en ideell verdi, slik at forliksrådsbehandling ikke er påbudt. Forarbeidene tilsier dette, jfr også Rt 2000.1599 (Arbeidstid). (Hov s 919 petit, Robberstad s 200, Backer s 82 petit.) Det er også fremmet økonomiske krav, men de kommer senere, to uker før hovedforhandling.

3. Enklere behandling i tingretten?

Marte Kirkerud hevder at det må være mulig å få begrenset sakskostnadene ved å undergi saken en enklere behandling i tingretten.

Dette kan forstås både som begjæring om forenklet domsbehandling og om småkravprosess. Vilkårene i § 9-8 er åpenbart ikke oppfylt, det er ikke klart at kravet om ugyldighet er uholdbart.

Når det gjelder småkravprosess, forutsetter § 10-1 (1) at saken gjelder formuesverdier. Se også § 17-1 (3) om at reglene om verdifastsetting ikke skal anvendes der saken for saksøkeren gjelder ideelle interesser. Se forrige punkt om at avskjedens gyldighet er en ideell verdi.

Det er en unntaksregel i § 10-1 (2) c for saker om ideelle interesser. Peder har ikke motsatt seg slik behandling. Det er ikke gitt opplysninger i teksten som gjør at en kan vurdere om slik behandling vil være «forsvarlig og hensiktsmessig», blant annet er det ikke opplyst noe om bevilbud. Normalt vil saker om opphør av arbeidsforhold være for kompliserte og betydningsfulle for småkravprosess. Det er ikke grunnlag for å gi c-regelen anvendelse her.

Enkelte vil kanskje vise til regelen i § 10-1 (3) b om spesialprosess, men særreglene i aml regnes i denne forbindelse ikke som spesialprosess.

Konklusjonen på del I skal være at saken kan behandles av tingretten etter de alminnelige reglene.

En del kandidater drøfter om flere prosessforutsetninger er til stede. Verken Marte Kirkerud eller Peder Ås har flere anførsler knyttet til prosessforutsetningene, og oppgaveteksten gir ikke noe grunnlag for at dette skal drøftes ex officio. En eventuell behandling av dette vil lett trekke ned. Særlig gjelder dette når den overflødig behandlingen av prosessforutsetninger går på bekostning av de spørsmålene kandidatene burde brukt plassen på. Det kan da virke som om kandidatene skriver om stoff de kan i sivilprosessen, fremfor å bruke kreftene på de utfordringene oppgaven stiller.

Oppgavens del II: Diverse spørsmål

Bestillingen lyder: Drøft og avgjør de spørsmål oppgaven reiser, herunder om oppfriskning bør gis. – Del II har mange underspørsmål, som her tas i tilnærmet den rekkefølge de dukker opp i teksten.

4. Utvidelse av påstanden med nye krav og ny saksøkt

På grunn av rådet fra advokaten fremsetter Peder to nye krav, ett på tre måneders lønn (60.000 kr) og ett på erstatning for tapt inntekt i tre måneder fremover (60.000 kr). Det gis dom for begge kravene, se slutningens punkt 3. Marte Kirkerud protesterte mot at retten hadde hensyntatt Peders siste prosesskriv, som hun hadde mottatt bare 12 dager før hovedforhandlingen. – Oppgaveteksten må forstås som at Peder sender inn prosesskriv med de nye kravene på dagen to uker før hovedforhandlingen («straks»).

Objektiv kumulasjon: Her bør det drøftes om det er adgang til å fremsette nye krav. Reglene i § 15-1 (1) tilsier at det er det, alle vilkår er oppfylt, også «hovedsakelig etter de samme saksbehandlingsregler».

(Hov s 295, Robberstad s 208, Backer s 363.) – Arbeidsmiljøloven § 17-1 (2) kan også nevnes, som en særlig kumulasjonsregel.

Formen: Nye krav kan fremsettes ved prosesskriv som fyller kravene til stevning, tvl § 15-4. Vi kan forutsette at skrevet gjør det, alternativt må det kunne rettes.

Endringen av partsforholdet. I prosesskrivet endrer Peder partsforholdet til å omfatte også krav mot Marte Kirkerud personlig, ikke bare hennes aksjeselskap. Adgangen til subjektiv kumulasjon reguleres her av § 15-2 (2), en ny part trekkes inn underveis i saken. Marte kan anses å ha innsigelse mot dette, men det er uansett så nær sammenheng mellom kravene mot selskapet og kravene mot Marte at de bør behandles i samme sak. (Noe annet er at kravet om avskjedens ugyldighet nok bare kan rettes mot selskapet, Marte må frifinnes her.) Det bør ikke trekkes for om kandidaten bruker § 15-2 (1) som grunnlag, resultatet blir det samme.

Retting av partsforholdet (her ved å dra inn en ny part) må også kunne tillates etter § 16-5 (1). (Hov s 743, Robberstad s 158-159, Backer s 383.)

Tidsaspektet: Peder sendte «straks» inn prosesskriftet med de nye kravene, altså to uker før hovedforhandlingen. Det må være tidsnok etter § 9-10, og preklusjonsreglene i § 9-16 slår ikke inn. Peders anførsel om å bli påført et urimelig tap får dermed ingen betydning. - Mange tar feil av prosesskriftets rettidighet og drøfter om tillatelse kan gis etter § 9-16, dette gir som regel ikke noe av verdi.

Konklusjonen blir at det var adgang til å fremsette de to nye kravene og å trekke inn Marte Kirkerud som personlig saksøkt.

5. Hadde Marte Kirkerud fravær?

Etter endringen av partsforholdet er det to saksøkte: B Bilservice AS og Marte Kirkerud personlig. Som enestyre er Marte selskapets lovlige stedfortreder, jfr tvl § 2-5 og domstolloven § 191 annet ledd. Marte har altså en dobbeltrolle, hun representerer både selskapet og seg selv personlig.

Det opplyses at innkalling til hovedforhandling ble forkynt for begge parter, altså (på det tidspunktet) Peder Ås og B Bilservice AS v/Marte Kirkerud. Innkalling reguleres av § 13-2. Siden innkallingen ble forkynt, er det nærliggende å slutte at retten har pålagt personlig møteplikt, § 23-1 (1). Normalt vil det også være nødvendig at begge parter møter i slike saker. Innkallingen ble forkynt *før* Marte personlig ble trukket inn som saksøkt. Den ble altså forkynt for selskapet ved lovlig stedfortreder, som her er Marte Kirkerud. Som stedfortreder hadde altså Marte møteplikt, hvis selskapet var pålagt personlig møteplikt.

Men rollen som stedfortreder kan delegeres, § 2-5 annet ledd. Det kan hun anses å ha gjort, slik at Lars Holm nå er lovlig stedfortreder for selskapet. Problemet er at slik delegasjon må skje skriftlig ifølge loven. Her kan en argumentere med at det forelå en nødsituasjon som hindret skriftlighet (mye olje på fingrene) og at delegasjonen derfor kan godtas. I så fall er Lars Holm lovlig stedfortreder. I motsatt fall har selskapet ikke møtt i det hele tatt.

Lars ankommer hovedforhandlingen 20 minutter for sent. Det er klart en større forsinkelse enn det rettspraksis har godtatt, altså foreligger ikke gyldig fravær, jfr § 13-4. (Hov s 367, Robberstad s 161, Backer s 385 ikke.)

Marte Kirkerud personlig: her er det ikke opplyst noe om innkalling etter § 13-2. Hvis retten har pålagt henne personlig møteplikt etter § 23-1, har hun helt sikkert fravær, denne møteplikten kan ikke delegeres.

Hvis ikke personlig møteplikt er pålagt, kan en anføre at hun har sendt Lars Holm som sin prosessfullmektig («hadde sendt Lars i sitt sted»), jfr § 3-3 (3), men han kommer jo uansett for sent.

Konklusjon: B Bilservice AS og Marte Kirkerud personlig har fravær.

6. Fraværdommen

-Marte Kirkerud hevder at påstanden om fraværdom kom for sent, Peder anfører at endringene i påstanden ikke kunne vært fremmet tidligere. Når må saksøkeren begjære fraværdom? Lovteksten i § 16-10 første og annet ledd tyder på at det kan skje når fraværet har inntrådt. En kan jo ikke vite om fraværdom er aktuelt før fraværet foreligger. Begjæringen kom altså tidsnok. (Hov s 371, Robberstad s 162 ikke, Backer s 389: når fraværet har oppstått.)

-Var vilkårene for fraværdom oppfylt?

Marte Kirkerud hevder at fraværdommen «umulig kunne stå seg». Vilråene står i tvl § 16-10. Både selskapet og Marte har fravær (jfr ovenfor i pkt 5), og Lars Holm har ikke begjært oppfriskning. Peder har i tide begjært fraværdom og det er fri rådighet. Er Marte gjort kjent med følgene av fravær, § 16-10 (2) i f jfr § 16-9 (2)? Note 6 i § 16-9 viser til § 13-2 (4): Innkallingen skal opplyse om virkningene av å utebli, vi kan gå ut fra at dette har skjedd. Konklusjon: Alle vilkår er oppfylt og fraværdom kan avsies. - Hvis Marte ikke er innkalt og gjort kjent med virkninger av fravær, kan en ikke avsi fraværdom mot henne.

-Går domsslutningen utenfor påstanden?

Marte Kirkerud hevder at domskonklusjonen gikk utenfor påstanden uansett om man la den opprinnelige eller den endrede påstanden til grunn. Peder Ås anførte at dommen var riktig. Domsslutningen lyder:

1. Avskjeden er ugyldig.
2. Peder Ås har rett til å gjeninntre i stillingen.
3. B Billeie AS og Marte Kirkerud i forening dømmes til å betale Peder Ås for utestående arbeidsgodtgjørelse og tap av fremtidig inntekt på 120 000 – etthundreog tyvetusen – kroner med tillegg av lovens forsinkelsesrenter fra forfall til betaling skjer. Fristen for å oppfylle er 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dommen.
4. I sakskostnader betaler B Bilservice AS og Marte Kirkerud i forening til det offentlige 4 000 – firetusen – kroner. Fristen for å oppfylle er 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dommen.

Punkt 2-4 er nye i forhold til den opprinnelige påstanden om avskjedens ugyldighet. Vurdert ut fra den endrede påstanden (med de to pengekravene) er pkt 2 om gjeninntreden og pkt 4 om sakskostnader nye. Ovenfor i 4 er lagt til grunn at det var adgang til å fremsette de to nye kravene. Det må derfor være tilstrekkelig å drøfte domsslutningens pkt 2 og 4.

Forholdet mellom påstand og dom reguleres av tvl § 11-2 første ledd annet punktum. Slutningens pkt 2 om gjeninntreden er formelt sett ny, men kan i realiteten sies å ligge «innenfor rammen av» påstanden om ugyldighet. Rettsvirkningen av ugyldighet er at arbeidsforholdet består og Peder har dermed rett til å

gjeninntre i stillingen. Se f eks Rt 1990.8 (Borettslagsleiligheten), der dommen ble ansett å ligge innenfor påstanden.

Partene må kunne sies å ha hatt foranledning til å uttale seg om virkningen av ugyldighet, tvl § 11-1 (3). Arbeidsmiljøloven § 15-14 (3) gir arbeidsgiver anledning til å nedlegge påstand om fratreden selv om avskjeden er urettmessig, det er tydeligvis ikke gjort her. – Men begge konklusjoner må kunne godtas når det gjelder påstanden om gjeninntreden.

Saksomkostningene behandles nedenfor.

-Idømmelsen av sakskostnader.

Både aksjeselskapet og Marte Kirkerud personlig er idømt sakskostnader til det offentlige. Marte mente at hun burde fritas helt eller delvis for sakskostnader, blant annet fordi hun hadde kommet med et rimelig forlikstilbud.

Begge de saksøkte har tapt saken fullstendig, tvl § 20-2 (1) bestemmer da at saksøker har krav på full erstatning for sakskostnader. Etter samme paragrafs tredje ledd b) kan unntak gjøres hvis den vinnende part har avslått et rimelig forlikstilbud. Tilbudet om tre måneders lønn er etter min mening alt for dårlig til å la denne regelen få anvendelse, men konklusjonen er ikke avgjørende her.

Et annet spørsmål er om domsslutningen også på dette punkt gikk utenfor påstanden, jfr ovenfor. Det er ikke opplyst at Peder nedla påstand om saksomkostninger.

Kandidatene kan her finne frem til rettshjelploven (35/1980) § 16 annet ledd jfr § 11 annet ledd nr 5, som er grunnlaget for at retten kan innvilge fri sakførsel i dette tilfellet. (Hov s 411, Robberstad s 381-382, Backer s 470 lite). Den som får fri sakførsel skal nedlegge påstand om saksomkostninger til det offentlige, jfr rettshjelploven § 23 annet ledd forutsetningsvis. Etter samme paragrafs første ledd skal saksomkostninger tilkjennes det offentlige. Tvisteloven forutsetter imidlertid i § 11-2 at det nedlegges påstand om saksomkostninger. Etter § 20-5 (3) skal det inngis omkostningsoppgave, se også sjette ledd om dette. Oppgaven opplyser at Peders advokat sendte sitt salærkrav til retten, dette er en omkostningsoppgave. Det er imidlertid tvilsomt om Peder nedla noen påstand om dekning av utgiftene til fri sakførsel. Begge løsninger må her godtas. (Schei m fl tar ikke opp dette spørsmålet, se s 732-733 jfr 386.) – I praksis vil dommeren veilede parten til å nedlegge påstand om dette, men det kan kandidatene ikke vite.

Rettshjelploven § 23 er ikke nevnt i lærebøkene og dette spørsmålet må ses på som en prøve i å finne frem i loven. (Hov s 411 ikke, Robberstad s 382 ikke, Backer s 470 ikke). Det er akseptabelt om kandidatene konkluderer bare ut fra tvl § 11-2.

7. Dommerens veiledning

Marte Kirkerud hevder at dommeren gikk altfor langt i å hjelpe Peder Ås ved å foreslå at han skulle begjære fraværssdom, dommeren var i alle tilfelle partisk når hun to ganger hjalp Peder med å nedlegge påstand.

Hjelp til utforming av stevning reguleres av tvl § 12-1 (2), dette er helt i orden, men se nedenfor i 8 om virkningen av det.

Veiledning om å nedlegge påstand om fraværssdom reguleres av tvl § 11-5.

Det kan diskuteres om det er paragrafens første eller annet og følgende ledd som kommer til anvendelse på tips om påstand om fraværdom. Sett ut fra første ledd, som nok er riktigst, er det klart at retten kan gi slik veiledning. Spørsmålet er om det rammes av forbudet i syvende ledd mot partiskhet. Dommeren kan ikke sies å ha gitt råd, ut fra det oppgaveteksten opplyser at dommeren sa. Men begge konklusjoner må godtas når det gjelder syvende ledd.

Vurdert ut fra § 11-5 annet og følgende ledd kan det dommeren sa kunne forsvares ut fra fjerde ledd, adgangen til fraværdom er et rettslig spørsmål.

8. Var dommeren inhabil?

Marte Kirkerud hevder at dommer Drivenes var inhabil fordi hun hadde hjulpet til med å utforme stevningen. Tvl § 12-1 fjerde ledd tilsier at en dommer som har bistått med å skrive stevning, ikke kan delta i den videre behandling av saken. Dette må innebære at dommeren anses som inhabil, jfr § 29-21 annet ledd b. (Schei m fl s 438-439.) Konklusjonen er at Marte Kirkerud har rett på dette punkt. – Dette er ikke noe tema i lærebøkene, her gjelder det å finne frem i loven.

Mange kandidater finner ikke § 12-1 fjerde ledd og drøfter spørsmålet ut fra domstolloven § 108, enkelte også ut fra dl § 106 nr 8. En forstandig drøftelse ut fra § 108 kan gi en viss uttelling.

9. Begjæringen om oppfriskning

Marte Kirkerud sendte begjæring til tingretten om oppfriskning. Vilkårene fremgår av tvl § 16-12. Ovenfor i 5 er lagt til grunn at både Marte personlig og selskapet hadde fravær, det er ingen grunn til å drøfte dette på ny her. Første og annet ledd i § 16-12 om gyldig fravær er derfor ikke aktuelle.

Men oppfriskning *skal* dessuten gis når avgjørelsen er avsagt «med urette», § 16-12 (1) annet punktum. Dersom fraværdom er avsagt i strid med lovens regler, skal oppfriskning gis (NOU s 920). Dette må omfatte det tilfelle at dommeren var inhabil, jfr ovenfor i 8. Marte har altså krav på oppfriskning ut fra dette alternativet i § 16-12. (Tilfellet er ikke spesielt nevnt i Hov s 376, Robberstad s 165-166, Backer s 391. Se Schei m fl s 559.)

Etter tredje ledd *kan* oppfriskning gis ut fra en rimelighetsvurdering. Kandidatene kan drøfte spørsmålet ut fra lovens tekst og de momentene Marte har anført, herunder om dommerens medvirkning på ulike stadier. Det er ikke avgjørende hvilken konklusjon de lander på ut fra tredje ledd.

Konklusjonen er altså at tingretten skulle ha gitt oppfriskning.

Oppgavens del III: Anke vedrørende nektelse av oppfriskning

Bestillingen lyder: Drøft og avgjør det spørsmål oppgaven reiser. – Det fremgår at Marte Kirkerud anket til Høyesterett over lagmannsrettens avgjørelse om å nekte anken fremmet. Lagmannsrettens avgjørelse innebar at hun ikke fikk behandlet sin anke over nektelsen av oppfriskning.

Oppfriskning er normalt det eneste tilgjengelige rettsmiddel mot en fraværdom i tingretten, jfr tvl § 16-11. (Schei m fl (2013) s 558: anker skal avvises med unntak av § 16-11 (2)-situasjonen der retten samtidig har forkastet en begjæring om oppfriskning, det er ikke

tilfellet her.) Her har Marte fått avslag av tingretten på sin begjæring om oppfriskning. Hun anket tingrettens avgjørelse til lagmannsretten, som nektet å fremme anken. Lagmannsrettens nektelse blir så anket til Høyesterett.

10. Skal lagmannsrettens avgjørelse oppheves?

Marte Kirkeruds anførsel er at lagmannsrettens avgjørelse inneholdt saksbehandlingsfeil, og at den åpenbart var både uforsvarlig og urimelig. – Det siste må henspille på tvl § 29-3 (3) om begrensninger i ankeadgangen over beslutninger. Tvl § 30-3 gir denne anvendelse også ved anker til Høyesterett. Av § 16-14 fremgår imidlertid at begjæringer om oppfriskning skal behandles etter reglene om anke over kjennelser, ikke reglene om anke over beslutninger. Det er derfor ingen slik begrensning i ankeadgangen. Avgjørelsen om å forkaste begjæringen om oppfriskning kan ankes til lagmannsretten både på grunn av feil ved lovanvendelsen, saksbehandlingen og skjønnsutøvelsen, § 16-14 (2) motsetningsvis. (Hov s 377 nevner dette.)

Lagmannsrettens avgjørelse om å nekte anken fremmet har intet grunnlag i loven. Begrunnelsen kan minne om Høyesteretts vurderingstema i § 30-4 (1), men lagmannsrettene er ikke tillagt noen slik kompetanse til å «sile» anker. Lagmannsrettens avgjørelse må derfor oppheves.

Oppfriskningsreglene er svært kompliserte og de regler som er aktuelle her, er meget sparsomt behandlet i lærebøkene. Det bør imidlertid forventes at kandidatene ser at det er noe alvorlig galt med lagmannsrettens avgjørelse og begrunnelse.

Avsluttende synspunkter

Som alltid bør utgangspunktet være en helhetsbedømmelse av besvarelsen, hvor det må legges større vekt på de positive elementene enn på eventuelle feil og utelatelser. Det er fullt mulig å få en god karakter uten at en behandler alle underspørsmålene som er tatt med i denne veiledningen.

De ti hovedtemaene som er listet her, bør imidlertid berøres, hva enten en ser disse som selvstendige spørsmål eller som premisser for løsning av andre spørsmål. Det er positivt om en ser sammenhengen mellom mange av spørsmålene. For oppgavens del II er det vanskelig for mange å få til en god og oversiktlig struktur. De som klarer dette, må belønnes. En mangelfull behandling av del III må ikke trekke mye ned, på den annen side kan en god forståelse her løfte hele besvarelsen.

De som raskt kommer inn i de sentrale problemene og løser disse på en metodisk god måte, må få uttelling for det. Rent teoristoff vil trekke ned, her som i andre praktikumer.

Oslo den 21.12.2016

Anne Robberstad

(Endret etter sensormøtet 20. desember 2016)